Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.esosder.org
Electronic Journal of Social Sciences e-ISSN:1304-0278
Ekim/October(2025) - Cilt/Volume:24 - Sayı/Issue:4 (1453-1468)

Parti İçi Karışıklıklar ve Muhaliflik Ekseninde Türk Basınında Milli Kalkınma Partisi

National Development Party in the Turkish Press within the Context of Intra-Party Conflicts and Opposition Dynamics

Ahmet ERCİVAN[1]

Öz

Nuri Demirağ tarafından kurulan ve Cumhuriyet döneminin üçüncü muhalefet partisi olan Milli Kalkınma Partisi, çok partili sisteme geçişin temel taşlarından birisini oluşturmuştur. Her ne kadar siyasi hayatta istenilen başarıyı yakalayamamış olsa da Türk demokrasisinin ilerlemesi bakımından yaptığı katkıları göz ardı etmek mümkün değildir. Partinin kurucusu olan Nuri Demirağ, sadece siyasi bir kimlik olarak değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türk sanayisinin kalkınmasında önemli rol üstlenen bir müteşebbis olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunlara rağmen, Milli Kalkınma Partisi çok partili sisteme geçişte ilk parti olsa da istenilen başarıyı yakalayamamıştır. Özellikle parti kurucularının kendi aralarındaki anlaşmazlıkları bu durumun temel sebebini oluşturmuştur. Bu çalışmada parti kurucularının kendi aralarındaki çatışmalar ve bunun sonuçları Türk basını üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yaşanan bu çatışmalar partinin amacına ulaşmasını engellemiş ve bir süre sonra parti kapanmak zorunda kalmıştır. Bütün bunlara rağmen Milli Kalkınma Partisi'nin çok partili sistemin yerleşmesinde ve Türk demokrasisinin sağlam temeller üzerine oturmasında katkısı azımsanamayacak kadar önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Türk Basını, Nuri Demirağ, Milli Kalkınma Partisi, Demokratikleşme, Muhalefet.

Abstract

The National Development Party, founded by Nuri Demirağ and recognized as the third opposition party of the Republican period, constitued one of the cornerstones of the transition to a multi-party system in Türkiye. Although it failed to achieve the desired level of success in political life, its contributions to the advancement of Turkish democracy cannot be overlooked. Nuri Demirağ, the party`s founder, emerges not only as a political figure but also as an entrepreneur who played a significant role in the development of Turkish industry during the early years of the Republic. Nevertheless, despite being the first party to initiate transition to a multi-party system, the National Development Party could not sustain success. Disagreements among its founders were particularly influential in this outcome. This study seeks to evaluate these internal conflicts and their consequences through the lens of the Turkish press. Such disputes hindered the party from realizing its objectives, ultimately leading to its closure. Despite all this, the role of the National Development Party in laying the groundwork for a multi-party system and strengthening the foundations of Turkish democracy remains undeniable.

Keywords: Turkish Press, Nuri Demirağ, National Development Party, Democratization, Opposition.

[1] Dr. Öğrt Görv., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, ahmetercivan@ibu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-3720-1653, https://ror.org/01x1kqx83

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date: 15.11.2024 – Kabul Tarihi/Accepted Date: 11.09.2025
Atıf İçin/For Cite: ERCİVAN A., "Parti İçi Karışıklıklar ve Muhaliflik Ekseninde Türk Basınında Milli Kalkınma Partisi ", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2025;24(4): 1453-1468*
https://doi.org/10.17755/esosder.1585910
License: CC BY-NC 4.0

Giriş

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye'de yeni bir döneme girilmiş; bu dönemin kurum ve kuruluşları, gerçekleştirilen inkılaplar aracılığıyla şekillendirilmeye başlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, toplumsal yapının dönüştürülmesini hedefleyen sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitsel alanlardaki reformlarla kapsamlı bir modernleşme süreci başlatılmıştır. Ancak, bu süreçte yalnızca kurumsal düzeyde yapılan reformların, demokratik bir düzenin tesisi için yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Bu sebeple Cumhuriyet'in ilanından bir süre sonra demokrasinin gereği olarak çok partili sisteme geçmek amacıyla ilk muhalefet partileri olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuş, ancak bu partiler bir süre sonra kapatılmıştır (Tunaya, 1995: 606-622). Bundan sonra 1945 senesine kadar yeni bir parti kurulmamıştır. Bununla birlikte Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içinde 1939 yılında kurulan "Müstakil Grup" 1946 senesine kadar dolaylı da olsa muhalefet görevini üstlenmiştir (Timur, 1994: 13). Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'de, Osmanlı'nın son döneminde görülen sınırlı ve statükoyu koruyan reformların aksine, bağımsız bir ulus-devlet inşasına yönelik köklü ve radikal bir modernleşme süreci başlatılmıştır. Bu sürecin temel amacı; çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak, eski ve işlevini yitirmiş kurumları ortadan kaldırarak çağın gereksinimlerine uygun yeni kurumları inşa etmek olmuştur. Türk modernleşmesi, yalnızca Batı'yı taklit eden bir hareket değil; Batı uygarlığının evrensel ve ilerici yönlerinin, Türkiye'nin toplumsal yapısına ve ulus-devlet idealine uyarlanması şeklinde gelişmiştir. Cumhuriyet modernleşmesinin özgünlüğü, ulus egemenliği ve bağımsızlık ilkelerine dayanan bir anlayışla gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu bağlamda yapılan devrimler, tesadüfi ya da parçalı değil, planlı bir dönüşüm hareketi olarak ele alınmıştır. Sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik alanlarda gerçekleştirilen reformlar, bir bütün olarak Türk toplumunu çağdaş bir yapıya kavuşturmayı hedeflemiştir (Özdağ, 2024: 372).

Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı'na girmek istememesi Sovyetler Birliği ve diğer devletler tarafından olumsuz karşılanmıştı (Toker, 1971). Çünkü her iki blok da Türkiye'nin kendi taraflarında savaşa girmesini istiyordu. Bütün bu baskılara karşılık Türkiye tarafsız bir politika izlemeyi başarmış ve savaşın dışında kalmıştı. Ancak savaşa girilmemesine rağmen her an savaşa girilecekmiş gibi izlenen ekonomik politikalar ve İnönü'nün yeni dünya düzeni ile ilgili aldığı tedbirler çok partili sistemin de önünü açmıştır (Burçak, 1979: 38-42). Özellikle izlenen ekonomi politikası halkta birtakım sıkıntılara yol açmış ve yeni bir siyasi hareketin beklentisini de oluşturmuştu. Daha önce yaşanan olumsuz tecrübelere rağmen siyasi ortamın hazır hale gelmesi, batı ile olan ilişkilerde yaşanan yeni dönem ve Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesi çok partili sisteme geçiş için uygun şartları hazırlamıştı.

Atatürk'ten sonraki İsmet İnönü döneminden itibaren halk ve yönetim arasında ortaya çıkan sorunlar yeni bir alternatif arayışını ortaya çıkarmıştır (Avşar & Kaya, 2012: 113-118). Bu durumda İsmet İnönü, ya mevcut yapıyı koruyacak ve değişim isteklerini engelleyecekti ya da ABD'nin başını çektiği batı dünyasına yaklaşarak demokrasinin tam manasıyla gerçekleşmesi için çok partili sisteme geçilmesini sağlayacaktı (Ekinci, 1997: 289). Tercihini liberalleşme yolunda kullanan Türkiye, batı ile olan ilişkilerini geliştirmiş ve batının müttefiki olmuştur (Çufalı, 2004: 37). Batı ile ilişkilerini geliştirmek isteyen İsmet İnönü, San Fransisco Konferansına giden heyete, çok yakın zamanda Türkiye'de çok partili sisteme geçileceğine dair Amerikalılara bilgi verilmesini istemiştir (Sıvış, 2019: 386).

Diğer taraftan, CHP içindeki muhalefet zamanla güçlenmiştir. Bu durumla ilgili en önemli olaylardan biri, Haziran 1945'te Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından CHP grup başkanlığına sunulan "Dörtlü Takrir"dir. Parti içindeki bu muhalif grup, köylülerin ve aydınların demokrasiye hazır hale geldiği gerekçesiyle, Millet Meclisi'nin hükümeti fiilen denetlemesini, anayasada yer alan hak ve özgürlüklerin

kullanılabilmesi için imkânların sağlanmasını ve siyasi parti faaliyetlerinin buna göre düzenlenmesini talep etmişlerdir (Timur, 1994: 17-18). Ancak yapılan kapalı oturumda takrir reddedilmiştir. Bundan sonraki süreçte muhalif grup CHP dışına itilmiştir. Parti içi muhalif grup ile parti yöneticileri basındaki söylemleri ile sık sık karşı karşıya gelmeye başlamışlardır. Muhalefetin gittikçe artması, muhalif grubu bir süre sonra parti içi muhalefet olmaktan çıkarak yeni bir partinin kurulması sürecine doğru götürmüştür. Artan muhalefet ile birlikte kamuoyu yeni bir partinin kurulmasını beklemeye başlamıştır (Burçak, 1979: 60-62).

Aslında kamuoyunda beklenti, Celal Bayar ve arkadaşlarının bir parti kurması yönündeydi. Ancak ilk muhalefet partisi, sanayi ve ticaret insanı Nuri Demirağ tarafından kurulan Millî Kalkınma Partisi (MKP) olmuştur. Celal Bayar ve arkadaşları ise yaklaşık altı ay sonra, 7 Ocak 1946 tarihinde, verdikleri önergeyle dikkat çeken dört milletvekilinin öncülüğünde Demokrat Parti'yi (DP) kurmuşlardır (Yeşil, 1988: 63). Ancak aşağıda da bahsedileceği üzere MKP, çok partili sisteme geçişte ilk muhalefet partisi olmasına rağmen DP'nin gösterdiği başarıyı gösterememiştir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de parti içi çekişmeler olmuştur. Bunun yanı sıra başka nedenler de bulunmaktadır.

1. Yöntem

Bu çalışma yapılırken temelde Türk basınında Milli Kalkınma Partisi ile ilgili olarak çıkan haberlerden faydalanılmıştır. Öncelikle bu haber bir araya getirilerek değerlendirme sürecine tâbi tutulmuş ve sonuç olarak bir sentez elde edilmiştir. Ayrıca devlet arşivlerinde konu ile ilgili belgeler taranarak araştırma desteklenmiştir. Bunlara ilave olarak alanda yazılmış araştırma eserlerden de faydalanılmıştır.

2. Bulgular

Konu üzerinde çalışılırken Milli Kalkınma Partisi'nin ve asıl kurucu Nuri Demirağ'ın hakkında bilgiler verilmiştir. Ancak araştırmanın asıl konusunu parti kurucularının kendi aralarındaki mücadeleler oluşturmuştur. Parti içerisinde yaşanan çekişmeler Türk basını esas alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bütün bunlara ilave olarak partinin başarısızlığının sebepleri ve bunun yanı sıra çok partili hayata geçiş sürecindeki katkıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3. Nuri Demirağ ve Milli Kalkınma Partisi

Milli Kalkınma Partisi'nin kurucusu olan Nuri Demirağ 1886 tarihinde Sivas'ın Divriği kazasında doğmuştur (Şakir, 2020: 20). İlk ve orta öğrenimini Divriği'de tamamladıktan sonra Ziraat Bankası'nın açmış olduğu memurluk sınavı ile Kangal kazasında memuriyet hayatı başlamıştır (Şakir, 2020: 30; Deliorman, 1957: 8). II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Maliye Vekaleti tarafından Hasköy Mal Müdürlüğü Refikliği'ne atanmış, bir süre sonra ise Tahsilat Tetkik Memurluğuna, arkasından Beyoğlu Varidat Kalemi Muamelat Memurluğuna tayin olmuştur (Şakir, 2020: 41-44). Memuriyet görevine devam eden Nuri Demirağ, bu dönemde Maliye Mekteb-i Ali'sinin derslerine katılmış, Darü'l-Fünun'da verilen konferanslar sayesinde pek çok alanda bilgisini artırmıştır (Şakir, 2020: 46). Ayrıca tarihle ilgilenmiş, Fransızca öğrenmeye çalışmış, edebiyat ve lisan fakültelerine de bir süre devam etmiştir (Şakir, 2020: 48).

Bu görevlerinin yanı sıra Tahsilat ve Muhasebe Başkatipliği görevlerinde bulunmuş ve devamında Tophane Tahsil Şubesi ve Beşiktaş Tahakkuk Şubesi amirliklerine ataması yapılmıştır. Ayrıca İstanbul Varidat Mümeyyizliği, Bandrol Baş Memurluğu ve Maliye Şubeler Müfettişliği görevlerinde bulunmuştur (Şakir, 2020: 50). Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiği günlerde azınlıkların da faaliyetleri artmıştı. Böyle bir dönemde Beyoğlu Tatavla Şubesi'ni

teftiş için gittiği görevinde Rumlar tarafından çeşitli hakaretlere maruz kalmış ve bu durum gururunu incittiği için memuriyet görevinden istifa etmiştir (Şakir, 2020: 52). Bu olay Demirağ'ın hayatında bir dönüm noktası olmuş ve ticari girişimlerinin de başlangıcını oluşturmuştur. Memuriyet hayatından sonra yeni bir sayfa açan Demirağ ticaret ve sanayide son derece başarılı bir isim haline gelmiştir. Onun bu başarısı bir süre sonra siyasete giden yolu açmıştır.

Demirağ, memuriyet görevinden ayrıldıktan sonra sigara kaçakçılığı işine girmiş ve bir süre sonra "Türk Zaferi Sigara Kâğıdı" isimli sigara kağıdını çıkarmıştır (Şakir, 2020: 57). Memleketin işgale uğradığı dönemde Millî Mücadele'nin içinde yer almış ve İstanbul'da faaliyet gösteren Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'nin içerisinde Maçka mıntıkasının sorumluluğunu üstlenmiştir (Şakir, 2020: 62). Millî Mücadele'nin kazanılması ile birlikte ülkenin imarına da katkıda bulunmuştur. Özellikle demiryollarının yapım ihalelerine girerek memleketin demir ağlarla örülmesine büyük bir katkıda bulunmuştur. Samsun hattından başlayarak Anadolu'nun iç kısımlarına kadar yapılan demiryolu projelerinde görev almıştır (Şakir, 2020: 62-65). Demiryolu ulaşımına yapmış olduğu katkılardan dolayı kendisine Atatürk tarafından "Demirağ" soyadı verilmiştir (Yalçın, 2009: 748-749). Nuri Demirağ'ın havacılık alanında da çalışmaları olmuş, 1936 yılında Beşiktaş'ta Türk uçak sanayisinin temelini oluşturması düşünülen binayı hazırlamak için girişimlere başlamıştır. Bu atölye etüt atölyesi olarak kullanılacak, fabrika ve Gök Okulu ise Divriği'de kurulacaktı (Şakir, 2020: 23; Yalçın, 2009: 748-749). Hatta uçak fabrikasının kurulması ile ilgili olarak İsmet İnönü'ye de bir mektup yazarak bu konuda destek istemiştir (BCA., 30-10/59-399-25/29.11.1939). Bütün bu çalışmaların sonucunda ilk uçaklar 1940 yılında yapılmıştır. Nihayet uçaklar, sonbaharda İstanbul'dan başlayarak Adana, Ankara, Bursa, Elâzığ, Eskişehir, Konya, Kütahya ve Malatya'ya uçuşlarını gerçekleştirmişti (Şakir, 2020: 83). Türk havacılığının gelişmesi için büyük çaba gösteren Demirağ'ın Türk Hava Kurumu tarafından sipariş edilen uçakların teslimi sırasında yaşanılan sıkıntılardan dolayı hükümet ile de arası açılmıştır. Bu sebeple Türk Hava Kurumu ile mahkemelik olmuştur. Bu davalar basın tarafından ilgiyle takip edilmiştir (Şakir, 2020: 132). Bu durum Demirağ'ın siyasete girmesinde etkili olmuştur. Demirağ, yatırımların dönemin hükümeti tarafından engellendiğini düşünmektedir. Dolayısıyla yatırımları gerçekleştirmenin yolu da siyasete dahil olmaktan geçmektedir. Demirağ'a göre uygulanan devletçi ekonomi politikaları da en büyük engeli teşkil etmektedir. Liberalizmi savunan Demirağ, yatırımların yapılması için kalkınmada bu modele geçilmesini istemiş ve siyasi hayatın içerisine girmiştir.

4. Milli Kalkınma Partisi'nin Kuruluş Süreci

Milli Kalkınma Partisi 18 Temmuz 1945 tarihinde İstanbul Beşiktaş Hayrettin İskelesi Nuri Demirağ Fabrikasında kurulmuştur Partinin kurucu lideri ise Nuri Demirağ olmuştur (Tunaya, 1995: 638-639; Lewis, 1988: 330). Partinin diğer kurucuları arasında ise Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rıfat Atilhan bulunuyordu (Yeşil, 1988: 58; Lewis, 1988: 330). Nuri Demirağ, Milli Kalkınma Partisi'ni kurmadan önce Cumhuriyet Halk Partisi'nin içerisinde görev almış ve birkaç yıl da Beşiktaş Bucak Başkanlığı görevini üstlenmişti. Ancak partiye haber vermeden ve istifa etme gereği duymadan yeni bir parti kurma girişimi üzerine 27.09.1945 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden çıkarılmıştır (BCA., 490-1/5-27-24/18.10.1945).

Partinin kuruluş süreci 7 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ'ın parti kurmak istediğine dair dilekçeyi İstanbul Valiliği'ne göndermesi ile başlamıştır. Dilekçede partinin adı ve hangi ilkelere bağlı kalacağı belirtildikten sonra kurulması planlanan bu partiye izin verilip verilmeyeceği sorulmuş (Ulus Gazetesi, 08.07.1945, sayfa 1) ve partinin kurulması için gerekli olan dilekçe posta yoluyla İstanbul Valiliği'ne gönderilmiştir (Vakit Gazetesi, 08.07.1945, sayfa 1). Ancak bu istek kabul görmemiş ve cemiyetler kanununun 4. maddesi gereğince dilekçeye

iki adet tüzük örneğinin eklenmemesi sebebiyle iade edilmiştir (Ulus Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 1; Akşam Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 2).

Bu arada partinin kurulması ile ilgili olarak basında bazı eleştiriler de ortaya çıkmıştır. Posta Gazetesi'nde Nusret Sefa Coşkun tarafından partinin kuruluşunu eleştiren bir yazı kaleme alınmıştır. Yazıya göre partinin başarılı olması mümkün değildir. Partinin başarılı olması ancak bir işçi veya çiftçi partisi olması halinde mümkün olacaktır. Diğer taraftan partinin ismi ise ancak bir bakanlığa verilebilir. Dolayısıyla partinin ismi dahi eleştiriye maruz kalmıştır (Son Posta Gazetesi, 09.07.1945, sayfa 7). Bununla birlikte İçişleri Bakanlığı partinin isminde "Millî" kelimesinin olmasında bir sakınca görmemiştir (BCA., 30-18-1-2/109-55-3/05.09.1945). Benzer şekilde Vakit Gazetesi'nde bir yazı yazan Asım Us, Demirağ'ı ve parti programını eleştirmektedir. Yazara göre her ne kadar savaş bitmiş olsa bile halen yeni bir savaş tehdidi mevcuttur. Ayrıca Rusya, Türkiye'ye karşı saldırgan bir politika izlemektedir. Bütün bu tehlikeler devam ederken yeni bir parti kurmak doğru değildir. Özellikle Demirağ'ın zorunlu askerliği kaldırmak istemesi bu ortamda son derece tehlikeli bir vaziyeti ortaya çıkaracaktır (Vakit Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 1). Vakit Gazetesi'nde bir yazı yazan Dr. Şevki Uludağ da Demirağ'ın siyasette başarılı olamayacağını, sanayi ve ticaretle uğraşmasının daha doğru olduğunu savunmuştur (Vakit Gazetesi, 15.07.1945, sayfa 2).

Nuri Demirağ daha önce reddedilen parti kurma başvurusunu tekrarlamış ve bunun üzerine dilekçe, önce İçişleri Bakanlığına gönderilmiştir (Son Posta Gazetesi, 27.07.1945, sayfa 2). İçişleri Bakanlığı'nın istediği değişikliklerin yapılmasıyla birlikte MKP'nin kurulmasına izin verileceği basına açıklanmıştır (Son Posta Gazetesi, 22.08.1945, sayfa 1-3; Cumhuriyet Gazetesi, 22.08.1945, sayfa 1). Bundan sonra gazetenin faaliyete geçmesi ile ilgili haberler basında yer almaya başlamıştır. Demirağ basına verdiği 7 Eylül 1945 tarihli demeçte partinin faaliyete geçtiğini ve parti merkezinin de Paşa Limanı'ndaki köşkü olduğunu söylemiştir. Ayrıca Demirağ "parti bizim değil milletindir" açıklamasını yapmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 07.09.1945, sayfa 1). Partinin açılışı Beşiktaş'taki parti merkezinde gerçekleştirilmiştir (Vakit Gazetesi, 27.10.1945, sayfa 3). Parti kurulduktan sonra memleketin farklı yerlerindeki parti şubelerinden Başbakan Şükrü Saracoğlu'na telgraflar gönderilmiştir. Buna karşılık Şükrü Saracoğlu da tebrik telgrafları göndermiştir (BCA., 30-1/48-2851/31.10.1945). Parti açılışı Demirağ'ın tayyare fabrikası olarak kullandığı yerde olmuş, Demirağ'ın başkanlığını yaptığı partinin umumi katipliğine Hüseyin Avni Ulaş seçilirken, idare heyeti üyeliklerine ise Ziya Ok, İzzet Mühürdaroğlu, Abdurrahman Şakar, Bekir Boğaç ve Kemal Kacar seçilmiştir. Açılışta Demirağ yaptığı konuşmada demokrasinin öneminden ve çok partili hayata geçişin gerekliliğinden söz etmiş ve Türkiye'nin yaşamış olduğu demokrasi deneyimlerinden bahsetmiştir (Vakit Gazetesi, 28.10.1945, sayfa 1; BCA., 30-1/48-285-6/1949). Yeni kurulan bu parti Amasya, Afyon, Ankara, Erzincan, Gaziantep, Giresun, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Kırklareli, Konya, Manisa, Niğde, Samsun, Seyhan, Urfa, Zonguldak'ta teşkilatlanmasını tamamlamıştır (BCA., 490-1/434-1803-3/17.05.1946).

Yeni bir partinin kurulması kamuoyunda büyük bir ilgiyle karşılanmış ve ikinci bir muhalefet partisinin kurulmasına dair beklentiler artmıştır. Cumhuriyet gazetesine bir demeç veren Nuri Demirağ, kurulacak olan bu partinin başka milletlerin partisi gibi olmayacağını ifade etmiştir. Aynı zamanda kurulacak olan bu partinin amacının hükümeti devirerek iktidarı ele geçirmek olmadığını, asıl amacının devletçilik politikasından vazgeçilerek liberal politikaların uygulanmasını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Nuri Demirağ'ın partisine katılmak için bazı özellikleri de taşımak gerekiyordu. Buna göre partiye katılacak kimseler işretten, kumardan, iffetsizlikten, eğrilikten, tembellikten, zulüm kârlıktan sakınmak mecburiyetindedir (Cumhuriyet Gazetesi, 08.07.1945, sayfa 3). Ancak parti tüzüğünün bu şekilde şartlar taşıması dönemin aydınları tarafından eleştirilmiştir. Ulus Gazetesi'nden Mümtaz Faik Fenik, bu şartların partiyi "Kitabı Mukaddes Partisi" haline getirdiğini söyleyerek, altı suç için işlenen

cezaların Hz. Nuh zamanından kalma cezalar olduğunu ifade etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 1). Demirağ'ın ahlaki ilkelere fazlaca önem vermesi partisinin kitab-ı mukaddes partisi olarak adlandırılmasına da neden olmuştur (Ulus Gazetesi, 09.07.1945, sayfa 1). Demirağ siyasette ahlakiliği ön plana çıkararak bir ahlak siyasetçisi olmak istemiştir. Ayrıca milli ananelere de yer vererek liberal görüşlü ve muhafazakâr bir parti oluşturmak istemiştir (Öztürk, 2014: 253). MKP, tek partili yönetimin yaşandığı 1940'lı yıllarda gerek çizdiği ahlaki ilkeler ve gerekse zengin konuları kapsayan nizamnamesi ve ilk muhalefet partisi olması dolayısıyla ilkleri barındırmaktadır (Lewis, 1988: 379-380). Dış politika açısından "İslam Birliği-Şark Federasyonu" projesini savunan MKP, İstanbul'da Müslüman milletlerin öğrencilerinin toplanmasını amaçlayan bir "Teknik ve Ahlak Üniversitesi" açılmasını da istemiştir (Uyanık & Kara, 2016: 126).

MKP'nin nizamnamesinden başka bir programı bulunmamaktadır. 90 maddelik parti nizamnamesinin 2. maddesinden 38. maddesine kadar olan kısım parti programı hükmündedir (Tunaya, 1995: 642-645). MKP'nin nizamnamesi "kutsal kitap" metni gibi algılanmıştır. MKP bu şekilde ahlak ile siyaseti bağdaştırmaya çalışmıştır (Öztürk, 2014: 247). MKP nizamnamesi 1945 tarihli nüshada toplam 90 maddeden oluşurken, aynı nizamnamenin 1950 yılına ait baskısı ise 108 maddeden oluşmaktadır (Tunaya, 1995: 638-645).

Bu eleştiriler üzerine Nuri Demirağ, 10 Temmuz'da kendisine yöneltilen eleştirilere yanıt olarak partinin prensiplerinin milliyetçilik, demokrasi ve parlamentarizm olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, iktisadi prensip olarak kamu ve özel girişimler arasında bir dengenin sağlanacağını; sosyal prensipte ise bireysel girişimin temel alınacağını ifade etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 11.07.1945, sayfa 3). Demirağ yeni bir parti kurma gerekçesini, insanların artık bireysel olarak toplumla mücadele etmesinin imkânsız olduğunu, buna karşılık toplumun bir toplumla mücadele edebileceğini ve bu sebeple milli amaçlarını gerçekleştirmek için "artık yeter" sloganı ile hareket ederek yeni bir parti kurduğunu söylemiştir (Öztürk, 2014: 252).

Demirağ, ekonomik ve siyasi açıdan Amerika'ya dayanılması gerektiğini savunmuştur (Deliorman, 1957: 12). Ağır sanayi hamlesine öncelik verilmesi gerektiğini savunan Demirağ, ekonomide devletçi ekonomi modeline karşı olmuş ve bu yüzden her zaman İsmet İnönü'yü eleştirmiştir. Milli Kalkınma Partisi'nin asıl amacının iktidara gelmek değil, bir an evvel liberal ekonomi modeline geçilerek ülkenin kalkınmasını sağlamak olduğunu söylemiştir (Deliorman, 1957: 67). Amerika ile yakınlaşmayı ve Amerikancı politikaları hararetle savunan Demirağ, Avrupa'ya yakınlaşmak konusunda aynı fikirde değildir. Daha çok İslam ülkeleri ile ortak bir hareket planı belirlemenin doğruluğunu savunmuştur (Haytoğlu, 1992: 261). Partinin kuruluşundan itibaren devletçilik modeline karşı olan Demirağ, devletçilik modelini "hükümet bir yumurtayı kırk kişiye yuvarlatır" sözüyle eleştirmiştir. Ayrıca liberal sistem sayesinde memleketin 25 sene içerisinde küçük bir Amerika olabileceğini iddia etmiştir (Son Posta Gazetesi, 25.07.1945, sayfa 1-7).

Nuri Demirağ, devletçilik politikasını milli kalkınmanın önündeki en büyük engel olarak görmektedir. Demirağ, MKP'nin 1949 yılındaki kongresinde verdiği beyanatta devletçilik modelini şehirleri harap eden ve yoksullaştıran, ticaret, sanat ve iş hayatını sona erdiren, milleti fakirlik içerisine sürükleyen, sadece sınırlı bir toplum kesimini memnun eden, bununla birlikte onları dejenere ederek zevk ve eğlenceye yönlendiren, toplumu aç, çıplak, işsiz ve sefil bırakan bir tahakküm rejimi olarak eleştirmektedir (Milli Kalkınma Partisi 1949 Yılı Umumî Kongresi, 1949: 20). Diğer taraftan Nuri Demirağ açısından Amerika'nın desteğini kazanmak son derece önemlidir. Demirağ, Amerika'ya hayran olduğunu, insanlığın mutluluğunun ancak Amerikan liberalizmi ile mümkün olabileceğini ve bu sebeple bütün dünya milletlerinin yüzlerini Amerika'ya çevirmeleri gerektiğini söylemiştir (Öztürk, 2014: 252).

Nuri Demirağ 10 Ocak 1946 tarihinde Başbakan Şükrü Saracoğlu'na yazdığı mektupta Rus tehlikesine dikkat edilmesi gerektiğini ve çıkabilecek 3. Dünya Savaşı'nda Amerika ile birlikte hareket etmemiz gerektiğini yazmıştır. Üstelik Amerikalılar, Milli Kalkınma Partisi'nin programını da çok beğenmişlerdir. Savaş tehlikesine karşı Türkiye yalnızlıktan kurtulmalı ve Amerika ile birlikte hareket etmelidir. Yine Demirağ'a göre Amerika öteden beri Türkiye'nin dostudur. Ruslar ise tarih boyunca düşmanlık yapmıştır. Demirağ bu düşüncelerini yüz yüze görüşerek ifade etmek istemiş ancak bu mümkün olmamıştır (BCA., 30-1/48-285-2/10.01.1946). MKP daha sonra iktidara gelecek olan DP'yi özellikle Kore politikası nedeniyle de desteklemiştir (BCA., 30-1/17-98-49/21-08-1950).

5. Milli Kalkınma Partisi'nin Katıldığı Seçimler

MKP 1946 yılında yapılacak olan belediye seçimlerine katılma kararı almıştır. Ancak Nuri Demirağ, Başbakan Şükrü Saracoğlu'na göndermiş olduğu telgrafta seçim kanunu ile ilgili eleştirilerde bulunarak bir an evvel bu kanunun değişmesi gerektiğini bununla birlikte yine de seçimlere katılacaklarını ifade etmiştir. Buna karşılık Şükrü Saracoğlu, bu karardan memnuniyet duyduğunu, seçim kanunundaki eksiklikleri gördüklerini ve bu sebeple düzeltmek için çalıştıkları cevabını vermiştir. Ayrıca MKP'nin seçime katılmasının demokrasi yolunda atılmış önemli bir adım olduğunu da söylemiştir (BCA., 30-1/48-285-3/15.05.1946).

MKP'nin katılmış olduğu ilk seçim 26 Mayıs 1946 belediye seçimleri olmuştur. Seçimlere katılacak olan MKP'nin adayları dönemin gazetelerinde ilan edilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 24.05.1946, sayfa 1-3). Ancak daha seçimlerin başında MKP içerisinde kargaşa başlamış, hatta MKP'den aday gösterilen bazı isimler MKP'li olmadıklarını, aksine Halk Partili olduklarını söyleyerek partiden istifa etmişlerdir (Vakit Gazetesi, 25.05.1946, sayfa 1). Bu seçimlere DP katılmamıştır. Seçimler devam ederken hükümetin taraf tuttuğu ve seçimlere hile karıştığı iddiası ile MKP İstanbul seçimlerinden çekilmiştir. Seçimlerde CHP çoğunluğu ele geçirmiştir. Ancak genel olarak seçimlere ilgi az olmuştur. İstanbul'da seçimlere katılma oranı %49,6 iken Ankara'da ise %40 oranında gerçekleşmiştir (Vakit Gazetesi, 27.05.1946, sayfa 8). Aslında gazetelere göre seçimler normal bir şekilde devam etmiştir. Ancak MKP saat 11'den itibaren seçimlerden çekilme kararı almıştır. Çünkü gazetelerde çıkan haberlere göre MKP seçimleri kazanamayacağını anlamış ve bu sebeple Nuri Demirağ tarafından gazetelere bir açıklama gönderilmiştir. Buna göre "MKP, CHP'nin tarafsız davranmayacağını bildiği halde memleketin geleceği ve menfaatleri için belediye seçimlerine katılmaya karar vermiştir. Ancak seçim esnasında Halk Partisi mensuplarının müdahaleleri nedeniyle seçimden çekilmeye karar vermiştir." (Vakit Gazetesi, 27.05.1946, sayfa 2). Bundan sonra seçimlerde hile yapıldığı iddiası uzun süre devam etmiş, hatta MKP İstanbul'da cumartesi günü bir miting yapmak istemiş ve izinle ilgili başvuru sıkıyönetim komutanlığına gönderilmiştir (Akşam Gazetesi, 29.05.1946, sayfa 2.; Vakit Gazetesi, 31.05.1946, sayfa 2). Bu arada seçim sonuçları ile ilgili olarak bazı tartışmalar çıkmış, Urfa'da seçimleri MKP'nin kazandığı iddia edilmişse de bu daha sonra yalanlanmıştır (Vakit Gazetesi, 03.06.1946, sayfa 1). Yapılan bütün girişimlere rağmen izin alınamadığı için miting yapmak mümkün olmamıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 05.06.1946, sayfa 2).

Tartışmalı konulardan birisi de seçimlere doğru gidilirken İsmet İnönü'nün yapmış olduğu yurt gezisi ile ilgilidir. MKP'nin iddiasına göre İsmet İnönü, Eskişehir gezisinde iken her ne şekilde olursa olsun bu seçimlerin kazanılması yönünde vatandaşlara telkinde bulunmuştur. MKP aleyhine çalışmalar yapmış ve Halk Partisi'ne maddi yardımlar yapılmıştır. Ancak bu iddialar başbakanlık tarafından yalanlanmıştır (Akşam Gazetesi, 18.05.1946, sayfa 1; Vakit Gazetesi, 18.05.1946, sayfa 8; BCA., 30-1/128-832-2/17.05.1946). Sonuçta seçimler gerçekleştirilmiş ve seçim sonuçları gazetelerde ilan edilmiştir (Akşam Gazetesi, 28.05.1946, sayfa 1).

Bu arada yapılacak olan yeni seçimlere doğru Fevzi Çakmak ismi de MKP ile anılmıştır. Ancak Fevzi Çakmak, gazetelere yapmış olduğu açıklamada adının MKP ve diğer partiler tarafından propaganda malzemesi olarak kullanılmasını istememiştir (Vakit Gazetesi, 15.07.1946, sayfa 1). 21 Temmuz 1946 seçimlerine on ilde gireceğini açıklayan MKP ayrıca bağımsız aday Rauf Orbay'ı ve Tasvir Gazetesi başyazarı Cihat Baban'ı destekleme kararı almıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 17.07.1946, sayfa 1). Ancak bu seçimlerde Nuri Demirağ adaylığını koymamıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 18.07.1946, sayfa 3). Bu seçimler daha çok DP ile CHP arasında geçmiş, MKP bu yarışın dışında kalmıştır (Özacun, 2002, s. 214).

6 Nisan 1947 de yapılan milletvekili ara seçimlerine parti yönetiminin ikiye bölünmesi damga vurmuştur. Buna göre merkez yönetimi seçimlere katılmama kararı almış olmasına rağmen İstanbul'daki ilçe örgütleri MKP'nin merkez organlarının olmadığını öne sürerek seçime katılma kararı almışlardır (Ulus Gazetesi, 06.04.1947, sayfa 3).

1950 seçimlerine doğru gidilirken muhalefet partileri ve özellikle DP iyi bir seçim kanunu yapılmasını istemiştir. Hatta gerekirse bunun için bir miting yapılacaktır. Bu arada MKP muhalefetin iktidar karşısında parçalanmasını eleştirmiş ve birlik olmak amacıyla bir kongre toplamıştır (Yeni Sabah Gazetesi, 01.08.1949, sayfa 1). 1950 seçimlerinden önce partiler radyoda seçim konuşması yapmışlar, MKP adına konuşmayı Hüseyin Hüsnü Bakalım yapmış, iktidarın 7 Eylül kararlarını ve varlık vergisini özellikle eleştirmiştir. Uygulanan ekonomi politikaları ile başarılı olunamayacağını söylemiştir (Yeni İstanbul Gazetesi, 10.05.1950, sayfa 2). 1950 senesinde yapılan seçimlere MKP katılmış ve Başkan Nuri Demirağ seçim gezisine çıkmıştır. Hatta bu seçimlerde DP ile ortak hareket etmek için girişimlerde bulunmuştur. Ancak bu girişimden bir sonuç çıkmadığı gibi, yapılan seçimlerde de başarılı olunamamıştır. 1954 genel seçimlerinde ise 9.257 oy alınabilmiş ve kurucusu Nuri Demirağ DP listesinden İstanbul milletvekili seçilmiştir (Karpat, 1967: 367).

MKP çok partili sisteme geçiş sürecinde kurulan ilk muhalefet partisi olmasına rağmen katıldığı seçimlerde başarılı olamamıştır. Daha sonra kurulan DP ise büyük bir başarı elde etmiştir. MKP'nin başarısız olmasını kurucularının tecrübesizliğine bağlayanlar da olmuştur. Daha sonra kurulan DP ise halkın beklentilerini iyi okumuş ve ona göre bir tavır geliştirerek başarılı olmuştur (Öztürk, 2014: 258).

6. Parti İçi Karışıklıklar

Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan ve ilk muhalefet partisi olan MKP içindeki rekabet ve kavgalar daha partinin kuruluşundan itibaren başlamış ve kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Bu durum partinin zayıf düşmesine ve kendisinden beklenilen başarıyı elde edememesine sebep olmuştur. Parti içi kavgalar gazetelerin sayfalarına yansımış ve parti basında ağırlıklı olarak bu şekilde kendisine yer bulmuştur.

MKP kuruluşundan başlayarak Nuri Demirağ'ın etkisi altında kalmış ve onun fikirlerini yansıtmıştır (Sencer, 1971: 200). Ancak bu durum partinin kurucuları arasında fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. H. Avni Ulaş kuruluştan kısa bir süre sonra partiden ayrılmış ve 1946 seçimlerinde DP'nin listesinden Erzurum milletvekili olmuştur (Özacun, 2002: 214).

Parti başkanlığı konusunda çıkan anlaşmazlıklar Demirağ ile Atilhan'ı karşı karşıya getirmiş ve bu durum partinin yıpranmasına neden olmuştur (Bozkurt, 2012: 176-178). 1946 senesinin mart ayında Nuri Demirağ ve Cevat Rıfat Atilhan karşılıklı olarak birbirlerini partiden attıklarını açıklamışlardır. Atilhan gazetelere göndermiş olduğu mektupta Nuri Demirağ'ın baskıcı ve keyfi idaresi, ayrıca bilgisizliği yüzünden partinin güçsüz bir hale geldiğini, hatta önemli kişilerin yapmış olduğu üyelik başvurularının da Nuri Demirağ tarafından reddedildiğini belirterek Demirağ'ın 3 Mart 1946 tarihli Haysiyet Divanı Kararı ile azledildiğini ve geçici bir parti yönetimi kurulduğunu açıklamıştır. Buna karşılık Vahit Çadırcıoğlu, Asaf

Göreç, Selahattin Biktimir, Mehmet Demir, Safi Özcan, Abdurrahman Hüseyin Şakar ve Cemil Kızılhan imzalı mektupta Nuri Demirağ'a bağlılık bildirmişlerdir (Son Posta Gazetesi, 22.03.1946 sayfa 1; Akşam Gazetesi, 22.03.1946, sayfa 2). Bu olay bazı gazetelere "Milli Kalkınma Partisi Kendi İçinden Yıkılıyor" başlığı ile yansımıştır. Hatta Demirağ, partiden çıkarmış olduğu Yaşar Çimen ve Cevat Rıfat'ı kundakçılık yapmakla ve basına yalan bilgi vermekle itham etmiştir. Bununla birlikte bu kişilerin de basın yolu ile karşı beyanları bulunmaktadır. H. Avni Ulaş, Demirağ'ı henüz herhangi bir partinin başkanı olabilecek olgunlukta olmayan bir kişi olmakla suçlamıştır (Son Posta Gazetesi, 22.03.1946, sayfa 4). Diğer taraftan MKP yönetim kurulu da gazetelere göndermiş olduğu mektupta, yönetim kurulunun Nuri Demirağ'a bağlı olduğunu, ancak C. Rıfat Atilhan ile Nuri Demirağ'ın azline karar veren Yaşar Çimen ve Zekai Dikin'in partiden çıkarıldıklarını belirtmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 22.03.1946, sayfa 3). Daha sonra her iki taraf da konunun halledilmesi için İstanbul Valiliği'ne başvuruda bulunarak birbirlerinin aleyhine dava açmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 23.03.1946, sayfa 1; Son Posta Gazetesi, 26.03.1946, sayfa 1). Sonuç olarak İstanbul Valiliği, Nuri Demirağ'ı haklı bulmuş ve C. Rıfat Atilhan üyelikten çıkarılmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 24.03.1946, sayfa 1; Son Posta Gazetesi, 24.03.1946, sayfa 1). Bu arada bazı parti üyelerinin H. Avni Ulaş'ı başkanlığa getirme haberleri basına yansımış, ancak bu haberler yalanlanmıştır (Vakit Gazetesi, 18.05.1946, sayfa 8). Basına yansıyan başka bir habere göre de MKP'den ayrılan Atilhan, "Türk Muhafazakârlar Partisi" adıyla yeni bir parti kurmak için vilayete müracaat ettiği yönündedir (Vakit Gazetesi, 16.07.1946, sayfa 4).

Her ne kadar bu sorun kapanmış görünse de parti içi huzursuzluklar son bulmamıştır. Bu sefer Nuri Demirağ grubu ile Vahit Çadırcıoğlu grupları arasında çatışmalar başlamıştır. Çadırcıoğlu grubu Demirağ'ı partiyi keyfi olarak yönettiği için zayıf düşürmekle suçlamış ve Demirağ Haysiyet Divanı'na verilmiştir. Buna mukabil Demirağ, karşı tarafın daha önce bozgunculuk yaptıkları gerekçesi ile partiden çıkarıldıkları iddiasında bulunmuştur (Cumhuriyet Gazetesi, 24.07.1946, sayfa 1). Daha önceden Atilhan tarafından partiden çıkarılan Demirağ, bu sefer de Nurettin Ardıçoğlu, Asaf Gönenç, Vahid Çadırcıoğlu, Alaaddin Biktmir ve İsmail Sıtkı tarafından partiden çıkarılmıştır. Buna karşılık Demirağ da bu kişileri partiden çıkardığını ilan etmiştir (Vakit Gazetesi, 25.07.1946, sayfa 1). Demirağ'ın partiden ihracından sonra idare heyetinden birkaç aza partiye ait defter ve mühürleri alarak partiden ayrılmışlar ve parti Demirağ'ın deyimiyle ikiye bölünmüştür (Akşam Gazetesi, 25.07.1946, sayfa 2). Parti içi mücadelede Vilayet Yönetim Kurulu yaptığı toplantıda Demirağ'ı haksız bulmuştur. Buna karşılık Demirağ, ayrılmak istemeyenlerin ayrı bir parti kurabileceğini belirtmiştir (Akşam Gazetesi, 27.07.1946, sayfa 8). Bundan sonra partiyi olağanüstü toplantıya çağırmıştır (Vakit Gazetesi, 28.07.1946, sayfa 1). Parti içi çekişmeler devam ederken Demirağ, Nurettin Ardıçoğlu'nun kendisi hakkındaki iddialarını ispat etmesini istemiş, gerekirse ve bunlar ispatlanırsa yurdu dahi terk edeceğini hatta intihar edeceğini söylemiştir (Vakit Gazetesi, 30.07.1946, sayfa 1-3). Sonunda partinin yönetim kurulu Demirağ'ın partiden çıkarılmasını onaylamıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 31.07.1946, sayfa 1). Bu gelişmeler üzerine Nuri Demirağ Danıştay'a başvuru yapmış ancak bir süre sonra başkanlığı bıraktığını açıklamıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 08.08.1946, sayfa 3). Bir süre sonra partiyi tekrar toplamak istemiş ancak valilik buna izin vermemiştir (Ulus Gazetesi, 13.08.1946, sayfa 2). Nuri Demirağ'dan sonra yeni bir lider arayışına girişilmiş ve partisiz muhalif Yusuf Hikmet Bayur'a teklif götürülmesi kararlaştırılmıştır (Vakit Gazetesi, 14.08.1946, sayfa 8). Partinin yeni yönetim kurulu yaptığı toplantıda partinin adının "Milli Köylü Partisi" olmasını istemiştir (Vakit Gazetesi, 23.08.1946, sayfa 2).

Nuri Demirağ'ın parti başkanlığını bırakmasından sonra da parti içi karışıklıklar devam etmiştir. Demirağ'dan sonra parti başkanlığına getirilen Vahit Çadırcıoğlu, daha önceden çağrısı yapılan kongreyi iptal etmiştir. Bu arada parti müfettişi Hulki Kurtkaya, muhasebe sorumlusu

Hicri Çapanoğlu ve daha sonra da Vahit Çadırcıoğlu ile mahkemelik olmuştur (Özacun, 2002: 216). Demirağ'dan sonraki dönemde de sular durulmamıştır. MKP'den ayrılan bazı kişiler partiye ait eşyaları alarak gitmişlerdir. Bunun üzerine Demirağ, eşyaların geri alınması için tahkikat yapılmasını istemiştir (Vakit Gazetesi, 26.01.1947, sayfa 2). Bu eşyalar ancak bir yıl sonra defterdarlığın emri ile geri iade edilebilmiştir (Yeni Sabah Gazetesi, 06.01.1948, sayfa 2). Nuri Demirağ'ın parti üyeleri ile gizli toplantılar yaparak tekrar partiye dönme girişimleri olmuş, ancak Vahit Çadırcıoğlu tarafından basına yapılan açıklamada bunun mümkün olamayacağı söylenmiştir (Vakit Gazetesi, 30.01.1947, sayfa 1). Buna rağmen Demirağ parti kongresinde tekrar parti başkanlığına seçilmiştir (Akşam Gazetesi, 18.04.1947, sayfa 2). Parti içinde yaşanan çekişmeler ve anlaşmazlıklar partinin iyice güçten düşmesine sebep olmuştur. 11-12 Haziran 1947'de yapılan ilk genel kongre hayli tartışmalı geçmiş ve 28 Haziran 1947'de Merzifon teşkilatı kendini feshederek CHP'ye katılmıştır (Özacun, 2002: 216).

1949 yılına gelindiğinde parti içi mücadele halen devam etmektedir. İlga edilmiş olan parti yönetim kurulu Nuri Demirağ aleyhine afişler astırmıştır. Bu sebeple Demirağ bu kişileri kendisine hakaret ettikleri gerekçesi ile mahkemeye vermiş ancak mahkeme aleyhine sonuçlanmıştır (Sabah Gazetesi, 09.06.1949, sayfa 2). 1952 yılına gelindiğinde Demirağ'ın tekrar parti içi çekişmelerden dolayı ihraç edildiği görülmektedir. Demirağ, bu ihracın birkaç kişinin kararı ile olduğunu iddia etse de parti merkezi yapmış olduğu açıklamada Demirağ'ın daha önce de partiden iki defa kovulduğunu ancak bu kovulmanın birkaç kişinin kararı ile değil parti kongre kararı ile olduğunu belirtmiştir. Bunlara ilave olarak Demirağ'ın vermiş olduğu kuzu ziyafetleri ile halkı ve siyasileri etkilemeyi amaçladığı belirtilmiştir. Ayrıca eski uçakları devlete satamadığı için İnönü'ye düşmanlık beslemektedir (Akşam Gazetesi, 23.08.1952, sayfa 2).

MKP 'deki iç çekişmeler başarısızlığa sebep olduğu gibi aynı zamanda basın tarafından ciddiye alınmamasına neden olmuştur. Bu sebeple MKP yöneticileri gazetelere yazdıkları mektupta MKP'nin ciddiye alınması gereken bir parti olduklarını ifade etmişlerdir. Onlara göre kuzu ziyafetlerinin alaya alınması doğru değildir. Aksine bu ziyafetler ananeye ve geleneklere uygundur. Halbuki iktidar partisinin verdiği kokteyller ve bahçe partileri Amerika'da bile yoktur. Üstelik verilen bu ziyafetlerin masrafları milletten değil parti üyelerinden karşılanmaktadır (Yeni Sabah Gazetesi, 09.03.1948, sayfa 5). MKP'nin içine düştüğü bu durum iktidar partisi tarafından da ciddiye alınmamasına neden olmuştur. Örneğin Nuri Demirağ, 1949 senesinde hazırlanan seçim kanunu tasarısının bir örneğinin de MKP'ye gönderilmesini istemiş ve kendilerinin de bu kanun tasarısı hakkında fikirlerinin alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap verilmemiştir (BCA., 30-1/48-285-5/03-08-1949).

Parti içi anlaşmazlıklar ve kavgalar MKP'nin başarısızlığında etkili olmuştur (Koçak, 2010: 690). MKP siyasal iktidar tarafından ciddiye alınmamış ve basın tarafından da karikatürize edilmiştir (Avşar & Kaya, 2012: 114). MKP'nin başarısız olma nedenlerinden birisi de hükümetin ve basının partiye karşı umursamaz tavrıdır. Türk basını tarafından çok dikkate alınmayan MKP baştan itibaren kendi basınını oluşturmak istemiştir. Demirağ, partinin kuruluşu sırasında partiye ait bir gazete olacağını ve bu gazetenin uçaklarla memlekete dağıtılacağını söylemiştir (Son Posta Gazetesi, 25.07.1945, sayfa 7). MKP'nin herhangi bir yayın organı olmamıştır. Bununla birlikte H. Avni Ulaş adına "Mesuliyet" adında bir yayın organı imtiyazı alınmak istenmiş, ancak bu kişinin partiden ayrılması ile bu yarım kalmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 07.09.1945, sayfa 1). Bu gazete 17 Temmuz 1946'da yayınlanmaya başlamıştır. Ancak Ulaş'ın partiden ayrılmasından sonra Yurdda Kalkınma, Tez Kalkınma ve Öz Kalkınma Gazeteleri çıkarılmıştır. Gazetelerin çıkarılması için de bir matbaa kurulmuştur (Şahin, 2015: 34). Yurdda Kalkınma, Tez Kalkınma ve Öz Kalkınma gazeteleri, Cumhuriyet döneminde bir siyasal partinin yayın organı olarak faaliyet gösteren ilk parti gazeteleridir.

Yurdda Kalkınma Gazetesi, 29 Ocak 1948'de haftalık olarak yayımlanmaya başlamış, kapandıktan sonra 21 Mayıs 1948'de Tez Kalkınma yayına girmiştir. Tez Kalkınma Gazetesi, 15 Ekim 1948 tarihine kadar yayın hayatına devam etmiştir. 29 Ekim 1948'den itibaren ise Öz Kalkınma adıyla yayımlanmaya başlamış ve bu gazete 3 Haziran 1948'e kadar yayın yapmıştır (Şahin, 2015: 31).

Demirağ 1954 milletvekili genel seçimlerine DP listesinden aday olmuştur (Yeni Ulus Gazetesi, 14 Nisan 1954, sayfa 1). 2 Mart 1954 seçimlerinde Sivas milletvekili seçilmiştir (Milliyet Gazetesi, 3 Mayıs 1954, sayfa 1). Sağlığının bozulması nedeniyle 1957 seçimlerine katılmamış (Cumhuriyet Gazetesi, 14 Kasım 1957, sayfa 1) ve 13 Kasım 1957 tarihinde şeker hastalığından dolayı vefat etmiştir (Son Posta Gazetesi, 4 Kasım 1957, sayfa 1). Nuri Demirağ'ın 1957'de ölümüyle birlikte parti genel kurulu toplanamamıştır. Bu sebeple MKP 22 Mayıs 1958'de münfesih sayılmıştır (Özacun, 2002: 217).

MKP'nin kurulması kamuoyunda büyük bir heyecana yol açmış olmakla birlikte, bir süre sonra pek de ciddiye alınmayan bir parti haline gelmiştir. Özellikle Demirağ'ın "Kanarya Köşkü" olarak adlandırdığı parti binasında vermiş olduğu kuzu ziyafetleri partinin "Kuzu Partisi" adıyla anılmasına sebep olmuştur (Özacun, 2002: 216). MKP ile CHP arasındaki ilişkiler üst düzeyde olmadığı gibi, CHP yönetimi MKP'yi ciddi bir muhalefet partisi olarak görmemiştir. Bu durumun ortaya çıkmasının nedenlerinden birisi de parti yönetiminin Ankara yerine İstanbul'da olmasıdır (Özacun, 2002: 226).

Demirağ, gazetelere yapmış olduğu açılamada Türkiye'nin savaşa girmemesini büyük bir kayıp olarak gördüğünü söylemiştir. Demirağ'a göre bu olay bin yılda bir gelebilecek bir fırsattır. Savaşa girilmemesi ile tarihi bir fırsat kaçmıştır (Vakit Gazetesi, 02.07.1946, sayfa 1-3). Nuri Demirağ tarafından İsmet İnönü'ye iki defa mektup yazılmıştır. Birinci mektup 25.09.1949 tarihli ve 49 sayfadır (Demirağ, 1949: 18). Bu mektup daha çok havacılık sanayisinin geliştirilmesi üzerine yazılan ve İnönü döneminde uygulanan sanayileşme hamlelerini eleştiren bir mektup olmuştur.

İkinci mektup ise partinin yayın organı olarak kabul edilen Öz Kalkınma Gazetesi'nin eki olarak 01.05.1950 tarihinde yayınlanmıştır (Demirağ, 1950: 22). Bu mektup o dönemde yapılması planlanan asma köprü ile ilgili olup İnönü'yü yapılmak istenen her işi baltalamakla suçlamıştır. Demirağ, zaten kendisinin böyle bir köprü yapılması için daha önce girişimde bulunduğunu Son Saat Gazetesinin 14 Aralık 1949 tarih ve 1229 nolu sayısında anlatmaktadır (Özacun, 2002: 229).

Pek çok projeye imza atan ve bunları gerçekleştirme yolunda çabalayan Nuri Demirağ, yaşadığı dönemin yöneticileri tarafından pek fazla itibar görmemiştir. Özellikle havacılık alanındaki çalışmaların yarım kalması diğer projelerinin de itibarsızlaşmasına sebep olmuş hatta hayalperestlikle de suçlanmıştır (Haytoğlu, 1992: 264).

7. Sonuç

Türkiye'de çok partili sisteme geçiş çalışmaları Cumhuriyet'in ilanından itibaren 1930'lu yıllara kadar denenmiş ancak istenilen sonuç alınamamıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve ortaya çıkan yeni şartlar Türkiye'de çok partili sistemin kurulması için gerekli ortamı hazırlamıştı. Böyle bir dönemde Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rıfat Atilhan tarafından çok partili sistemin ilk muhalefet partisi olan Milli Kalkınma Partisi kurulmuştur. Milli Kalkınma Partisi'nin kurulması büyük bir ilgiyle karşılanmış ve basında önemli bir şekilde kendisine yer bulmuştur.

Ancak parti daha kurulduğu 1945 senesinden itibaren parti kurucularının kendi aralarındaki kavgalar için bir mekân haline gelmiştir. Nuri Demirağ ile diğer kurucular arasında

yaşanan liderlik kavgaları ve parti içi çekişmeler, partinin zayıflamasına ve istediği başarıyı elde edememesine sebep olmuştur. Parti kurucuları iktidar partisi ile mücadele etmek yerine birbirleri ile uğraşmışlar ve bu durum mahkemelere dahi yansımıştır. Milli Kalkınma Partisi ile ilgili olarak çıkan haberler de parti başarısından daha ziyade bu kavgalar ile ilgili olmuştur. Sonuç olarak parti kurucusu Nuri Demirağ, partiden ayrılmış ve en sonunda Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiştir. Daha sonraki süreçte etkinliğini kaybeden MKP'nin 1958 yılında siyasi hayatı sonlanmıştır.

Kurulduğunda basının büyük bir ilgisine mazhar olmakla birlikte bazı yazarlar MKP'yi ağır bir şekilde eleştirmişler ve bununla ilgili yazılar yazmışlardır. Aslında gösterilen ilgi partiyi desteklemekten ziyade eleştirmeye yöneliktir. Fakat daha sonraki süreçte bu ilgi de kaybolmaya başlamıştır. Bunun nedenlerinden birisi partinin gelecekle ilgili olarak iktidarda yer bulacağına dair inanışın azalmasıdır. Diğer taraftan CHP'den ayrılan takrir grubunun yeni bir parti olan DP'yi kurması ilginin bu noktaya yönelmesine sebep olmuştur. MKP ile ilgili olarak çıkan haberler genellikle küçük sütunlar şeklinde kendisine yer bulmuştur. Farklı gazeteler incelendiğinde MKP ile ilgili çıkan haberlerin partinin ilk dönemlerine göre oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bazen de parti ciddiye alınmamış ve alaycı bir yaklaşım sergilenmiştir. Hatta parti merkezinde verilen ziyafetler partinin "kuzu partisi" diye anılmasına sebep olmuştur. İsmet İnönü'nün de MKP'yi çok fazla ciddiye almaması da MKP'nin sönük bir parti olarak kalmasında etkili olmuştur. MKP'nin başarısız olmasını parti yöneticilerinin tecrübesizliğine bağlayanlar da bulunmaktadır. DP yöneticilerinin CHP içinden çıkması ve halkın beklentilerini iyi okumaları siyasette başarılı olmalarını sağlarken MKP bunu sağlayamamıştır.

Büyük bir heyecanla kurulan MKP, siyasi hayatta istediği başarıyı yukarıda sayılan nedenlerden dolayı elde edememiştir. Memuriyet ve ticaret hayatında elde ettiği başarıyı Nuri Demirağ siyasi hayatında yakalayamamıştır. Ancak Türkiye'de çok partili sistem MKP'nin kurulması ve seçimlere katılması ile başlamıştır. Daha sonra başka partiler de siyasi hayatın içerisinde yer alsalar bile MKP'nin Türk demokrasisine katkıları tartışmasızdır. MKP'nin siyasi hayata katılması ile 1945'li yıllardan itibaren Türkiye'de çok partili hayat başlamış ve devam etmiştir.

Değerlendirme/*Evaluation*:
Çift Taraflı Kör Hakemlik Sistemi / *Double Blind Refereeing System*

Etik Beyan Metni/ *Ethics Declaration Text:*
Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the references.

Etik Bildirim/Ethics Notification: info@esosder.org

Yapay Zekâ Kullanımı /Use of Artificial Intelligence:
Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / *No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.*

Çıkar Çatışması Beyanı/ *Declaration of conflict of interest:*
Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. / *There is no potential conflict of interest in this study.*

Kaynakça

Devlet Arşivleri

BCA., 490-1/5-27-24/18.10.1945.
BCA., 30-1/48-285-2/10.01.1946.
BCA., 30-1/48-285-3/15.05.1946.
BCA., 30-1/48-285-5/03-08-1949.
BCA., 30-1/48-285-6/1949.
BCA., 30-10/59-399-25/29.11.1939.
BCA., 30-18-1-2/109-55-3/05.09.1945.
BCA., 30-1/17-98-49/21-08-1950.
BCA., 30-1/48-2851/31.10.1945.
BCA., 30-1/128-832-2/17.05.1946.
BCA., 490-1/434-1803-3/17.05.1946.

Süreli Yayınlar

Akşam Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 2.
Akşam Gazetesi, 22.03.1946, sayfa 2,3.
Akşam Gazetesi, 18.05.1946, sayfa 1.
Akşam Gazetesi, 28.05.1946, sayfa 1.
Akşam Gazetesi, 29.05.1946, sayfa 2.
Akşam Gazetesi, 25.07.1946, sayfa 2.
Akşam Gazetesi, 27.07.1946, sayfa 8.
Akşam Gazetesi, 18.04.1947, sayfa 2.
Akşam Gazetesi, 23.08.1952, sayfa 2.
Cumhuriyet Gazetesi, 08.07.1945, sayfa 3.
Cumhuriyet Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 11.07.1945, sayfa 3.
Cumhuriyet Gazetesi, 22.08.1945, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 07.09.1945, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 28.10.1945, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 23.03.1946, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 24.03.1946, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 24.05.1946, sayfa 1-3.
Cumhuriyet Gazetesi, 05.06.1946, sayfa 2.
Cumhuriyet Gazetesi, 17.07.1946, sayfa 1.

Cumhuriyet Gazetesi, 18.07.1946, sayfa 3.
Cumhuriyet Gazetesi, 24.07.1946, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 31.07.1946, sayfa 1.
Cumhuriyet Gazetesi, 08.08.1946, sayfa 3.
Cumhuriyet Gazetesi, 14 Kasım 1957, sayfa 1.
Milliyet Gazetesi, 3 Mayıs 1954, sayfa 1.
Sabah Gazetesi, 09.06.1949, sayfa 2.
Son Posta Gazetesi, 09.07.1945, sayfa 7.
Son Posta Gazetesi, 22.08.1945, sayfa 1-3.
Son Posta Gazetesi, 27.07.1945, sayfa 2.
Son Posta Gazetesi, 25.07.1945, sayfa 1,7.
Son Posta Gazetesi, 22.03.1946, sayfa 1,4.
Son Posta Gazetesi, 24.03.1946, sayfa 1.
Son Posta Gazetesi, 26.03.1946, sayfa 1.
Son Posta Gazetesi, 25.07.1945, sayfa 7.
Son Posta Gazetesi, 4 Kasım 1957, sayfa 1.
Ulus Gazetesi, 08.07.1945, sayfa 1.
Ulus Gazetesi, 09.07.1945, sayfa 1.
Ulus Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 1.
Ulus Gazetesi, 29.06.1946, sayfa 3.
Ulus Gazetesi, 13.08.1946, sayfa 2.
Ulus Gazetesi, 06.04.1947, sayfa 3.
Vakit Gazetesi, 08.07.1945, sayfa 1.
Vakit Gazetesi, 10.07.1945, sayfa 1.
Vakit Gazetesi, 15.07.1945, sayfa 2.
Vakit Gazetesi, 27.10.1945, sayfa 3.
Vakit Gazetesi, 28.10.1945, sayfa 1.
Vakit Gazetesi, 18.05.1946, sayfa 8.
Vakit Gazetesi, 25.05.1946, sayfa 1.
Vakit Gazetesi, 27.05.1946, sayfa 2.
Vakit Gazetesi, 27.05.1946, sayfa 8.
Vakit Gazetesi, 31.05.1946, sayfa 2.
Vakit Gazetesi, 03.06.1946, sayfa 1.
Vakit Gazetesi, 02.07.1946, sayfa 1, 3.
Vakit Gazetesi, 15.07.1946, sayfa 1.

Vakit Gazetesi, 16.07.1946, sayfa 4.
Vakit Gazetesi, 25.07.1946, sayfa 1.
Vakit Gazetesi, 28.07.1946, sayfa 1.
Vakit Gazetesi, 30.07.1946, sayfa 1-3.
Vakit Gazetesi, 14.08.1946, sayfa 8.
Vakit Gazetesi, 23.08.1946, sayfa 2.
Vakit Gazetesi, 26.01.1947, sayfa 2.
Vakit Gazetesi, 30.01.1947, sayfa 1.
Yeni Sabah Gazetesi, 06.01.1948, sayfa 2.
Yeni Sabah Gazetesi, 09.03.1948, sayfa 5.
Yeni Sabah Gazetesi, 01.08.1949, sayfa 1.
Yeni İstanbul Gazetesi, 10.05.1950, sayfa 2.
Yeni Ulus Gazetesi, 14 Nisan 1954, sayfa 1.

Kitap ve Makaleler

Avşar, B. & Kaya Emre E. (2012), Çok Partili Hayata Geçiş Sonrasında İlk Muhalefet partisi: Milli Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 13(2), 113-132. Erişim Adresi: https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php.

Bozkurt, C. (2012). Yahudilik ve Masonluğa Karşı Cevat Rıfat Atilhan, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Burçak, R. S. (1979). Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş 1945-1950, Ankara: Olgaç Yayınevi.

Demirağ, N. (1949). C.H.P. Genel Başkanı İ. İnönü'ye Açık Mektup, İstanbul: İktisadi Yürüyüş Matbaası.

Demirağ, N. (1950). C.H.P. Genel Başkanı İ. İnönü'ye Açık Mektup, İstanbul: Berksoy Matbaası.

Çufalı, M. (2004). Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950), Ankara: Babil Yayıncılık.

Deliorman, N. (1957). Nuri Demirağ'ın Hayatı ve Mücadeleleri, İstanbul: Nu. D. Matbaası.

Ekinci, N. (1997). Necdet, Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Haytoğlu, E. (1992), Milli Kalkınma Partisi Kurucusu Nuri Demirağ'ın Hayatı ve Projeleri, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 1(2), 257-264. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/235644.

Karpat, K. (1967). Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul: İstanbul Matbaası.

Koçak, C. (2010). İkinci Parti, İstanbul: İletişim Yayınları.

Lewis, B. (1993). Modern Türkiye'nin Doğuşu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özacun, O. (2002). Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, 2, 205-233. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9947.

Özdağ, S. (2024). Türk Çağdaşlaşmasının Önemli Bir Aşaması Olan Soyadı Kanunu'nun Halk Tarafından Benimsenmesi ve Uygulanmasında Ulusal Basının Rolü, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 67, 371-391. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed/issue/90629/1559310

Öztürk, M. (2014). Siyasi Ahlâkın İmkânı ve Milli kalkınma Partisi Nizamnamesi, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 3, 245-266. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/73062.

Sencer, M. (1971). Muzaffer, Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri, İstanbul: Geçiş Kitabevi.

Sıvış, E. (2019). Türk Demokrasisinin Sıfır Noktası Amerikan Dışişleri Belgeleri Işığında Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Şahin, M. (2015). Nuri Demirağ, Millî Kalkınma Partisi ve İlk Muhalif Parti Gazeteleri: Yurdda Kalkınma, Tez Kalkınma, Öz Kalkınma, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 40, 31-47. Erişim Adresi: https://www.acarindex.com/pdfs/690238.

Şakir, Z. (2020). Nuri Demirağ Kimdir?, İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

Timur, T. (1994). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, Ankara: İmge Kitabevi.

Toker, M. (1971). Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu, Ankara: Akis Yayınları.

Tunaya, T. Z. (1995). Türkiye'de Siyasi Partiler 1858-1952, İstanbul: Arba Yayınları.

Uyanık, N. & Kara. S. (2016). Birinci Cumhuriyet Dönemi Din-Siyaset ve Toplum İlişkileri Üzerine (1923-1960), Konya: Palet Yayınları.

Yalçın, O. (2009). Mühürdarzade Nuri Bey'in (Demirağ) Hayatı ve Çalışmaları (1886-1957), Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 2(44), 743-769. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20539.

Yeşil, A. (1988). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.